

Sygn. akt V CSK 248/10

POSTANOWIENIE

Dnia 9 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

SSN Marek Sychowicz

w sprawie z wniosku M. M.

o zwolnienie z domu pomocy społecznej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Okręgowego [...]

z dnia 19 stycznia 2010 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania wraz
z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 16 marca 2006 r. orzekł umieszczenie M. M. (ur. w 1953 r.), bez jej zgody w domu pomocy społecznej.

W lipcu 2009 r. M. wystąpiła z wnioskiem o zwolnienie jej z zakładu. Wniosek został oddalony postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 30 października 2009 r., który uznał, że sytuacja wnioskodawczynie nie uległa zmianie. Wnioskodawczynie w dalszym ciągu wymaga opieki i nie może sama egzystować, a zwolnienie jej z domu pomocy społecznej stanowiłoby zagrożenie dla jej zdrowia i życia.

Na podstawie informacji dyrektora Domu Pomocy Społecznej dla Dorosłych [...] (dalej „DPS”), gdzie przebywa wnioskodawczynie, Sąd Rejonowy ustalił, że nie ma możliwości jej powrotu do poprzedniego środowiska, gdyż jest zameldowana w zakładzie na stałe, córka wnioskodawczynie nie chce zabrać jej do siebie, a syn nie utrzymuje z nią kontaktu. W DPS wnioskodawczynie ma zapewnioną całodobową opiekę, może wychodzić na spacer, otrzymuje stały zasiłek w wysokości 444 zł, niewystarczający jednak do utrzymania poza zakładem. W oparciu o opinię psychiatryczną z 9 kwietnia 2009 r. stwierdził, że wnioskodawczynie cierpi na chorobę psychiczną w postaci organicznego zaburzenia osobowości i zachowania i nie jest zdolna do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb życiowych, w związku z czym wymaga opieki ze strony innych osób. Pozbawienie jej takiej opieki stanowi zagrożenie dla jej życia, gdyż wnioskodawczynie nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji, planowania i podejmowania decyzji oraz racjonalnego gospodarowania posiadanymi zasobami finansowymi. Wnioskodawczynie nie potrafi przedstawić jak poradzi sobie poza DPS -em, twierdzi, że renta wystarczy jej na utrzymanie, zaś za mieszkanie zapłaci opieka społeczna. Utrzymuje, wbrew faktom, że przyjedzie po nią syn i będzie się nią opiekować.

Zaskarżonym obecnie postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Rejonowego. W jego uzasadnieniu wskazał, że zgodnie z art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm., dalej jako „u.o.z.p.”) osoba przyjęta do domu pomocy społecznej na podstawie jej art. 39 u.o.z.p. może

wystąpić o zmianę orzeczenia, jeżeli wskutek zmiany okoliczności odpadły podstawy do jej dalszego tam pobytu. Pobyt w domu pomocy społecznej staje się zbędny, gdy osoba ta wskutek poprawy stanu zdrowia odzyskała zdolność do zaspokojenia swoich potrzeb życiowych, a brak opieki przestał zagrażać jej życiu, lub też powstała możliwość opieki innych osób. Podzielając ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji Sąd Okręgowy uznał, że przesłanki takie w sprawie nie zaszły.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczynie, opartej na obu ustawowych podstawach wnioskodawczynie zarzuciła:

- nieważność postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.), w następstwie nieprawidłowego doręczenia wnioskodawczynie wezwania na rozprawę skutkującego niemożnością jej udziału w rozprawie, a tym samym niemożnością obrony swoich praw;
- naruszenie art. 38 i 39 w zw. z art. 41 ust. 1 u.o.z.p. polegające na przyjęciu, że wnioskodawczynie nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji;
- naruszenie art. 227 i art. 299 w zw. z art. 247 k.p.c., art. 233 § 1 i 316 k.p.c. polegające na niedopuszczeniu dowodu z przesłuchania strony oraz dowodu z opinii psychiatrycznej na okoliczność stanu zdrowia wnioskodawczynie i oparcie rozstrzygnięcia na podstawie stanu rzeczy sprzed wszczęcia postępowania bez weryfikacji prawdziwości i aktualności informacji zawartych w tym materiale;

Wnosiła o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego oraz przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszoplanowe znaczenie dla oceny zasadności wniesionej skargi mają podniesione w niej zarzuty procesowe, leżące równocześnie u podłoża podstawy naruszenia prawa materialnego. Jak podnosi bowiem skarżąca błędny wynik dokonanej przez Sądy orzekającej subsumcji jest następstwem zastosowanie przepisów art. 38, 39 i 42 ust. 1 u.o.z.p. do stanu faktycznego, niedającego się z uwagi na niekompletność, porównać z hipotezą tych przepisów.

Przepis art. 45 uozpk określający przypadki, w których sąd opiekuńczy orzekając w sprawach w nim przewidzianych zobowiązany jest do przeprowadzenia

rozprawy, nie wymienia spraw przewidzianych w art. 41 u.o.z.p. Na podstawie odpowiednio stosowanego art. 514 § 1 k.p.c. wyznaczenie rozprawy w tym postępowaniu zależy więc od uznania sądu. Jeżeli sąd uzna to za niecelowe może także wysłuchać uczestników postępowania na posiedzeniu niebędącym rozprawą.

Zgodzić się trzeba ze skarżącą, że wydanie postanowienia w przedmiocie zmiany orzeczenia, które zapadło na podstawie art. 39 u.o.z.p. o umieszczeniu osoby w domu pomocy społecznej bez jej zgody, powinno poprzedzać, stosownie do okoliczności (art. 515 k.p.c.) postępowania dowodowe, zmierzające do ustalenia czy powstały przesłanki do dokonania takiej zmiany.

Celem ustawy o ochronie zdrowia psychicznego jest ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi. Ograniczenie ich praw, jeśli jest ono konieczne w związku ze stosowaniem ustawy, powinno dotyczyć tylko przypadków niezbędnych i opierać się na należytym wyważeniu dobra w postaci zdrowia osoby chorej psychicznie i jej wolności. Umieszczenie w domu pomocy społecznej, służące zapewnieniu koniecznej opieki medycznej oraz zadawalających warunków życiowych, bez zgody osoby zainteresowanej, jest środkiem podejmowanym w interesie tej osoby. Względy te nakazują w omawianych sprawach zachowanie szczególnej staranności przy gromadzeniu materiału dowodowego oraz zapewnienie zainteresowanemu, na ile jest to możliwe w danej sprawie, udziału w czynnościach postępowania sądowego.

Przepis art. 41 u.o.z.p. daje podstawę do żądania zmiany orzeczenia o umieszczeniu chorego w domu pomocy społecznej wydanego w trybie art. 39 u.o.z.p., gdy na skutek zmiany okoliczności jego dalszy pobyt w zakładzie nie jest konieczny, nie zachodzą więc względy ochronne, które spowodowały jego tam umieszczenie. Osoba taka nie będzie musiała przebywać w domu opieki społecznej, zapewniającym jej dotychczas opiekę medyczną i bezpieczeństwo w zakresie szeroko rozumianych spraw życiowych, gdy poprawił się jej stan zdrowia i będzie mogła sama dostatecznie zadbać o swoje sprawy, albo gdy mimo niezmiennego stanu zdrowia możliwe będzie zagwarantowanie jej poza zakładem porównywalnych z poprzednimi warunków życia i opieki.

Trafnie w judykaturze (postanowienie SN z dnia 14 czerwca 2005 r., V CK 746/2004, Lex nr 155372) zwraca się uwagę, że nie istnieje prymat, opieki

zinstytucjonalizowanej nad osobami chorymi psychicznie, a wprost przeciwnie opieka rodzinna może tu przynieść pomyślniejsze efekty. Stanowisko takie znajduje oparcie w art. 12 u.o.z.p., statuującym zasadę najmniejszej uciążliwości stosowanych wobec chorego środków.

Podzielić należy w tym kontekście zarzuty skargi dotyczące znaczących i istotnych niedostatków postępowania dowodowego uniemożliwiających dokonanie koniecznych dla rozstrzygnięcia ustaleń. W sprawie takiej jak niniejsza, jeżeli uczestnik postępowania jest ograniczony w zdolności samodzielnego prowadzenia swoich spraw - jak przyjmują to Sądy orzekające w odniesieniu do wnioskodawczynie - i nie korzysta z pomocy adwokata, sąd powinien przeprowadzić z urzędu niezbędne dla ustalenia jego aktualnej sytuacji dowody, albo wykorzystać możliwość ustanowienia dla uczestnika adwokata (radcy prawnego) z urzędu bez jego wniosku (art. 48 u.o.z.p.).

W przedstawionych okolicznościach sprawy, o oddaleniu wniosku, zadecydowały twierdzenia i oceny wyrażone przez dyrektora DPS-u zawarte w piśmie skierowanym do sądu oraz dowód z opinii psychiatrycznej z okresu przed wszczęciem sprawy, do których wnioskodawczynie nie miała możliwości się odnieść, gdyż w następstwie nieprawidłowego zawiadamiania o posiedzeniach sądu (odbiorz zawiadomień dla wnioskodawczynie potwierdzały osoby upoważnione do odbioru korespondencji w imieniu DPS -u), nie uczestniczyła w postępowaniu. Wyłączenie z tych przyczyn możliwości dowodzenia przez wnioskodawczynię twierdzeń uzasadniających jej wniosek, jak i zwalczania podważających je twierdzeń i faktów przeciwnych, przyjętych za podstawę zaskarżonego postanowienia spowodowało pozbawienie jej prawa do obrony swoich praw, prowadząc do nieważności postępowania apelacyjnego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. pierwsze k.p.c. orzeczono jak sentencji.